

Study of the monomyth (Hero's Journey) of Joseph Campbell in the story of «Ashiq Gharib and Shah Sanam» based on Iranian and Turkish narratives*

Sakineh Rasmi¹ | Atekeh Rasmi²

Abstract

1. Introduction

According to the tradition of folk literature, those who sing folk songs and folk tales in prose and rhyme are called "Aashiq". Today, there are various forms of "Ashiqlar" literature throughout a vast region of Iran, Turkey, Azerbaijan, Tajikistan, Uzbekistan, Kyrgyzstan, etc., according to the characteristics of each region. Among the Turkish nations, "Ashiqlar" stories, which are from folk literature, have an important position. These stories, which are combination of verse and prose, have been preserved by different narrators until today. Although the main theme of these stories is heroic and romantic, they contain religious, social, cultural and economic values. One of the famous folk tales that have a fictional

---

* Article history:

Received 6 December 2021

Received in revised form 9 March 2022

Journal of Iranian Studies, 21(41), 2022

Accepted 11 June 2022

Published online: 28 June 2022

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman

© The Author(s).

1. (Corresponding Author) Associate Professor, Department of Persian language and literature, Faculty of Persian Literature and foreign languages, University of Tabriz, Tabriz, Iran. Email: rasmi1378@yahoo.com
2. Associate Professor, Department of Persian language and literature, Faculty of Literature and humanities, Azerbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran. Email: rasmi1390@yahoo.com

aspect is the story of "Ashiq Gharib and Shah Sanam". This tale belongs to the 16th century. Rasool (Magsod in the Turkish narration) the hero of the story who is later known as Ashiq Gharib, is son of a Tabrizi businessman. Ashiq Gharib falls in love with his beloved (Shah Sanam, the daughter of Khwajeh Senan in Tbilisi) in a dream and at the same time become an "Ashiq". To be with this dream, he sets out on a journey and with this journey and learning during the journey, he reached wisdom and then attained the holy position. The story of Ashiq Gharib, like most oral stories, has gone beyond the borders of Iran and is narrated by many nations of Turkey, Azerbaijan, Turkmenistan, Uzbekistan and etc.

A lot of scientific research has been done about the story of "Ashiq Gharib" and the best scientific research is dedicated to "Fikrat Turkman". In a Turkeman's work, in addition to the information given about folk tales, the works are done on "Ashiq Gharib", the analysis and adaptation of its different narratives (five written works, eight oral works, one work from Crimea and two narrative works from Iran and the Republic of Azerbaijan, as well as the poems that exist in Turkey and outside of Turkey, about "Ashiq Gharib" have been collected, and at the end of the work, two manuscripts and three oral works have been attached). In addition to this story, works of art such as cinema and theater have been created. Among which we can mention the movie "Ashiq Gharib", the last feature film of Sergei Barajanov, a famous Tbilisi filmmaker. This work dates back to 1988 based on the works of the Russian poet Mikhail Lermontov, and won the Felix award of the European Film Academy and made this story universally famous.

2. Methodology

This article studies the story of "Ashiq Gharib and Shah Sanam" in the narratives of Iran and Turkey in a descriptive, comparative and

analytical way with the unique model of Joseph Campbell's "Unique Myth". Through the archetype of the hero's journey, Campbell tries to show that most folktale heroes need to go through certain stages to gain self-knowledge and spiritual perfection. The story of "Ashiq Gharib and Shah Sanam" is also one of the folk tales of the Turkish nations, which includes the flawless archetype of Campbell's "Heroic Journey" and its three main stages of departure, Initiation and return. In this story, like other folk stories, as Joseph Campbell's model, the hero goes through a difficult process and opens the doors of another world. Although events and places are infinitely varied, all legends follow a similar pattern. In the book "The Hero with a Thousand Faces", Campbell uses the term "monomyth" to explain the "unique myth" and generally explains great searches, discoveries, freedom and great actions with the archetype of "Hero's Journey". Ashiq Gharib also with going through the physical and spiritual stages, finds a harmonious and perfect existence through which one can acquire knowledge while reaching the beloved.

3. Discussion

The oral fictional tale, from whatever ultimate origin, is practically universal both in time and place. Certain people tell very simple stories and others tales of great complexity, but the basic pattern of tale-teller and audience are found everywhere and as far back as can be learned. Differing from legend or tradition, which is usually believed, the oral fictional tale gives the storyteller absolute freedom as to credibility so long as he stays within the limits of local taboos and tells tales that please. A folktale travels with great ease from one storyteller to another. Since a particular story is characterized by its basic pattern and by narrative motifs rather than by its verbal form, it passes language boundaries without difficulty. The story of Ashiq Gharib and Shah Sanam, which has a lyrical-imaginative aspect, is one of the most famous stories of "Ashiqlar".

The hero of the story such as other heroes in the compilation of «Ashiqlar tales» such as «Taher and Zohreh », «Nowruz and Qandab» and «Asli and Karam», drink from love wine in a dream and take action in search of the beloved. Love in Ashiqlar" literature appears in two forms; heavenly and human. While poets were treating divine love, they benefited from human elements, and for reaching the divine love, they accepted human love as a means. Falling in love in Turkish folk tales has a very important status. The story which is analyzed tells a love story which Âşık Garip feels towards a beautiful girl. In the story, the plot is fictionalized to end up in marriage. Ashiq Gharib falls in love with a beautiful girl who lives, not an abstract being. The goal of Ashiq Gharib is to reach this beautiful girl. The beloved in the story is a beautiful girl in the real life who lives, suffers, and becomes happy. Ashiq Gharib reaches the beloved after seven years, while these seven years full of hardship in the path of individuality, made him perfection.

4. Conclusion

In this story, Ashiq Gharib and Shah Sanam are both called to a journey of individuality. Shah Sanam personally completes this journey, but Ashiq Gharib's journey to individuality is combined with his earthly journey, which is in two stages from Tabriz to Tbilisi and Tbilisi to Aleppo. This story is very similar to the mythical journey of Joseph Campbell. Apart from the three stages: a) the woman as a temptress, b) the refusal to return and c) the magical escape, the story is completely distinguished by the pattern of a mythological journey. Its distinguishing features are helping of dervish in a dream, giving love wine (buta), " instrument" as a symbol of "Ashiqlar", tests such as determining of the gift to a bride's mother (for having nursed her) and competing with other "Ashiqlar".

In this study, it was found that although the concepts of love and lover expressed in the story of Ashiq Gharib sometimes have different elements from classical and mystical literature, they have very different qualities also. Conducting such studies in different types of folk literature, instead of achieving general results, reveals a different love for each type of literature.

Keywords: Monomyth, Story, «Ashiq Gharib and Shah Sanam», Iran, Turkey

How to cite: Rasmi, S. & Rasmi, A (2022). Study of the monomyth (Hero's Journey) of Joseph Campbell in the story of «Ashiq Gharib and Shah Sanam» based on Iranian and Turkey narratives. *Journal of Iranian Studies*, 21(41), 205-240. <http://doi.org/00000000000000000000>

بررسی اسطوره یگانه کمپیل در داستان «عاشیق غریب و شاه صنم» بر اساس روایت‌های ایران و ترکیه*

سکینه رسمی (نویسنده مسئول)^۱

عاتکه رسمی^۲

چکیده

قصه‌های عامیانه، بیانگر ارزش‌های دینی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی هر قومی است. در میان ملل ترک زبان نیز داستان‌های عامیانه جایگاهی ویژه دارند، یکی از این داستان‌ها، داستان «عاشیق غریب و شاه‌صنم» است. این داستان که جنبه غنایی-تخیلی دارد، از معروف‌ترین داستان‌های «عاشیق‌لار» است. قهرمان داستان چون داستان‌های «طاهر و زهره»، «دلسوز و خزان گول»، «نوروز و قنداب» و «اصلی و کرم» در رؤیا، از باده عشق سرمست شده در پی دیدار معشوق برمی‌آید. عاشیق غریب بعد از هفت سال به وصال معشوق می‌رسد، در حالی که هفت سال گشت و گذار و سوز و گداز در سیر فردانیت، او را به کمال رسانده است. این مقاله داستان «عاشیق غریب و شاه‌صنم» را بر مبنای الگوی «اسطوره یگانه» کمپیل در روایت‌های ایران و ترکیه بررسی

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۹/۱۵ تاریخ ویرایش نهایی مقاله: ۱۴۰۰/۱۲/۱۸ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۱/۰۲/۲۱

DOI: 10.22103/JIS.2022.18633.2264

مجله مطالعات ایرانی، سال ۲۱، شماره ۴۱، بهار و تابستان ۱۴۰۱، صص ۲۰۵-۲۴۰

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی

حق مؤلف © نویسندگان

۱. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه:

rasmi1378@yahoo.com

۲. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران. رایانامه:

rasmi1390@yahoo.com

می‌کند. تمایز این داستان با الگوی کمپیل در ظهور درویش یاریگر در رؤیا، باده (بوتا) گرفتن در رؤیا، «ساز» به عنوان نماد عاشیق‌لار، آزمون‌هایی چون تعیین شیربها و مسابقه با دیگر «عاشیق‌لار» است.

واژه‌های کلیدی: اسطوره یگانه، داستان، «عاشیق غریب و شاه‌صنم»، ایران، ترکیه.

۱. مقدمه

طبق سنت ادبیات عامیانه، کسانی که آوازهای محلی و قصه‌های عامیانه را با نثر و نظم می‌خوانند، «عاشیق» نامیده می‌شوند. امروزه در سراسر منطقه‌ای وسیع از ایران، ترکیه، آذربایجان، تاجیکستان، ازبکستان، قرقیزستان و... با توجه به ویژگی‌های هر منطقه، اشکال مختلفی از ادبیات «عاشیق‌لار» نمود دارد. ادبیات «عاشیق‌لار» از شعرها و داستان‌هایی که با زبان عامیانه و بر وزن هجایی ساخته شده است و همراه با «ساز» خوانده می‌شوند، تشکیل شده است. این نوع ادبیات شامل تغزل و وصف زیبایی (گوزللمه)، وصف شجاعت (قوچاغلما)، هجو (داشلما)، نوحه و عزا (آغلما)، چیستان (معماً)، نصیحت نامه (اویود) و سخن‌پدران (آتالار سۆزی) است.

قصه‌های «عاشیق‌لار» که یکی از شاخه‌های ادبیات عامیانه است، آیین تمام‌نمای فرهنگ جامعه قوم راوی است. «این روایت‌ها که با حافظه عمیق و توانایی گفتار راوی به کمک «ساز» در حافظه مخاطب حک شده از صدها سال پیش زنده مانده‌اند و نسل به نسل به آیندگان منتقل شده‌اند. در باب سابقه فن عاشیقی نمی‌توان به درستی قضاوت کرد، زیرا در مورد عاشیق‌های قبل از قرن شانزدهم هیچ اطلاعی در دست نیست و در مورد عاشیق‌های بعد از آن و سروده‌هایشان نیز به خاطر ثبت نشدن در تذکره‌ها و تاریخ‌ها رأی قطعی ممکن نیست.» (رئیس‌نیا، ۱۳۶۶، ص ۹۳) با این حال خود عاشیق‌ها، سابقه‌ای دیرین برای آن قائل شده‌اند، چنانکه در داستان «عاشیق غریب و شاه‌صنم»، ایجاد این فن را به پیدایش بشر رسانده‌اند:

Dinleyin ustalar cevap vereyim

Aşiklik Ademden icat olmuştur (Özyahciner, 2014, p 79)

برگردان: استادان! گوش فرادهید تا پاسخ گویم / عاشیقی از زمان خلقت آدم پدیدار شده است.

۱-۱. شرح و بیان مسئله

منابعی که قصه‌های «عاشیق‌لار» را پرورش می‌دهند، انواع ادبی مانند افسانه، حماسه و داستان‌هایی در محدوده قصه‌های عامیانه هستند. یکی از این داستان‌ها که در بین ملل ایران، ترکیه، آذربایجان، ترکمنستان، ازبکستان و... محبوبیت بسیاری دارد، داستان «عاشیق غریب و شاه صنم» است، براساس تحقیقات بعضی از محققان این داستان به قرن شانزدهم میلادی تعلق دارد. از این داستان رمانس‌ها پرداخته شده و آثار هنری زیادی چون فیلم سینمایی، تئاتر به وجود آمده است. (Turkmen, 1995, p 109) که از آن جمله می‌توان به فیلم سینمایی «عاشیق غریب»، آخرین فیلم بلند سرگئی باراجانف^۱ فیلمساز معروف تفلیسی اشاره کرد. این اثر که به سال ۱۹۸۸ م. براساس آثار شاعر روسی میخائیل لیرمونتوف ساخته شده، جایزه فلیکس آکادمی سینمایی اروپا را به خود اختصاص داد و به این داستان نیز شهرت جهانی بخشید. (Steffen, 2013, chapter 8, Hoberman,) (2003, pp 94-95). این داستان اثر مهمی است که عناصر نمادین آن، باید بر مبنای کهن الگوها تحلیل شوند. در این داستان، مانند داستان‌های عامیانه دیگر، قهرمان، فرایند دشواری را پشت سر می‌گذارد و درهای دنیای دیگری را باز می‌کند، چنان که ج. کمپیل اظهار می‌کند اگرچه وقایع و مکان‌ها بی‌نهایت متنوع است، اما همه افسانه‌های روی زمین از الگوی مشابهی پیروی می‌کنند. کمپیل در کتاب «قهرمان هزار چهره» از اصطلاح مونومیتوس (monomitos) برای تبیین «اسطوره یگانه» استفاده می‌کند و به طور کلی جستجوهای بزرگ، اکتشافات، آزادی و اقدامات بزرگ را با کهن الگوی «سفر قهرمان» تبیین می‌کند. قهرمان قصد دارد در طول سفر بر ناخودآگاه خود غلبه کند و به شخصیت خود پی ببرد. در نظر گرفتن سفر قهرمان به عنوان یک سفر جسمانی متشکل از مراحل خاص را می‌توان به عنوان یک رویکرد کم اهمیت در نظر گرفت، اهمیت اصلی سفر در

این است که این امر یک سفر فردیت است که در سطح عاطفی انجام می‌شود. بر این اساس، قهرمان تلاشی را آغاز می‌کند و مراحل طی می‌کند. مسئله‌ای که کمپیل بر آن تأکید دارد این است که اسطوره‌ها نه تنها از لحاظ زمانی بلکه از نظر مکانی یعنی جغرافیایی، جهانی هستند.

۲-۱. پیشینه تحقیق

درباره‌ی داستان «عاشیق غریب»، تحقیقات علمی زیاد صورت گرفته است که بهترین تحقیقات علمی به «فکرت ترکمن» اختصاص دارد. در یک اثر ترکمن علاوه بر اطلاعاتی که در باب حکایات عامیانه داده می‌شود، آثاری که در باب «عاشیق غریب» انجام گرفته، تحلیل‌ها و تطبیق روایت‌های مختلف آن (پنج اثر مکتوب، هشت اثر شفاهی، یک اثر از کریمه و دو اثر روایی از ایران و جمهوری آذربایجان و همچنین شعرهایی که در ترکیه و در خارج از ترکیه در باب «عاشیق غریب» وجود دارد، گردآوری شده است و در آخر اثر نیز، دو نسخه خطی و سه اثر شفاهی، ضمیمه شده است.) (Turkmen, 1974) اثر دیگر او هفت روایت از ترکمن، ده روایت ترکیه، نه روایت آذربایجانی و یک روایت از فدرال گاباردین را شامل می‌شود. (Turkmen, 1995, XXXI).

در ایران سه روایت مکتوب به زبان ترکی (غفارزاده دیزجی، ۱۳۹۳)، (ذیحق، ۱۳۹۳) و روایتی در مجموعه «آذربایجان عاشیق داستانلاری» (ساعی، ۱۳۹۴)، یک روایت مکتوب به زبان فارسی (ذیحق، ۱۳۹۳)، منتشر شده است، ولی جز دو مورد تحقیق در مورد آن دیده نمی‌شود: یکی بررسی تطبیقی نمایشنامه «رومئو و ژولیت» و داستان رمانتیک «عاشیق غریب و شاه صنم» (رسمی و رسمی، ۱۳۹۶) که شخصیت‌های متناظر در هر دو داستان را به همراه بن مایه‌های مشترک مورد بررسی قرار داده، و دیگری «تحلیل مؤلفه‌های عرفانی داستان عاشیق غریب و شاه صنم ایل قشقای» (حقیقت و پایدارفرد، ۱۳۹۸) که به ساختار روایی داستان پرداخته و مؤلفه‌های عرفانی آن را مورد بررسی قرار داده است. در مورد کهن الگوی سفر قهرمان نیز مقاله‌های متعددی نوشته شده از جمله: «تیین کهن الگوی سفر قهرمان» بر اساس آرای یونگ و کمپیل در هفت خوان رستم» (طاهری و آقاجانی، ۱۳۹۲)

که هفت خوان رستم را در شاهنامه مبتنی بر آرای کمپیل بررسی می‌کند که قهرمان با گذر از مراحل هفت گانه، ضمن توفیق در مأموریت خود و کسب مواهب مادی، به نوعی خودشناسی و کمال معنوی نائل می‌شود. «تحلیل کهن الگوی سفر قهرمان در داراب نامه طرسوسی براساس الگوی جوزف کمپیل» (ذبیحی و بیکانی، ۱۳۹۵) که در آن میزان تطابق سفر داراب در داراب نامه طرسوسی، با الگوی کمپیل بررسی شده است، «تحلیل تطبیقی حکایت شیخ صنعان برپایه نظریه تک اسطوره کمپیل با توجه به کهن الگوهای یونگ» (دلبری و همکار، ۱۳۹۶) که در این مقاله بدین نتیجه می‌رسد که ادعای کمپیل مبنی بر وجود یک الگوی کلی و نهایی برای سفر همه قهرمانان داستانی حتی در حوزه ادبیات عرفانی، به ویژه در حکایت شیخ صنعان، نیز درخور تحلیل و پذیرش است.

۳-۱. روش پژوهش

روش تحقیق در این مقاله، توصیفی، تحلیلی و تطبیقی است که ضمن توصیف و تحلیل عناصر اسطوره‌ای، سفر اسطوره‌ای «عاشیق غریب» را در روایت‌های ایران و ترکیه مورد بررسی قرار می‌دهد. مبنای مقاله روایت غفار غفارزاده از ایران و عدنان اوزیالچی نر از ترکیه است.

۲. بحث و بررسی

۲-۱. سفر اسطوره‌ای عاشیق غریب

دلیل انتخاب این داستان از میان داستان‌های «عاشیق‌لار» این است که محتوای غنی و شهرت وسیع‌تری دارد و موضوع مطالعه یعنی مونومیتوس^۲ (monomitos) را به صورتی گسترده در بر می‌گیرد و به عبارت دیگر، جهت ارزیابی «سفر قهرمان» مناسب‌تر است. در این داستان در سفر قهرمانی که در دوران نوجوانی قهرمان صورت می‌گیرد، توگد دوباره قهرمان در ضمن موانع دیدار و مسیرهای دشواری که قهرمان با آنها روبه‌رو می‌شود، به صورت برجسته‌ای نمود می‌یابد، رویدادهای ماورالطبیعه و عناصر عرفانی داستان نیز

مضامین غنی تری را نسبت به الگوی کمپیل ارائه می‌دهند. در این مقاله مراحل «عزیمت»، «تشریف» و «بازگشت» سفر قهرمان با توجه به اختلافات فرهنگی و وجوه تمایز آن با الگوی کمپیل مطرح می‌شود.

۲-۱-۱. خلاصه‌ی داستان «عاشیق غریب و شاه‌صنم»

در شهر تبریز تاجری بود که ثروت و مال و مکنت او حدّ و حصر نداشت، چون خواجه به رحمت حق می‌پیوندد، پسرش رسول [در روایت ترکیه، نام قهرمان، مقصود آمده است] دست به بخشش می‌گشاید، راهزنان نیز با انواع شگردهای رندانه، او را می‌فریبند و مال و منال او را حتّی منزل مسکونیش را از دستش خارج می‌کنند. از این رو رسول و مادر و خواهرش سرپناهی جز مسجد و دیر نمی‌یابند، رسول بعد از تحمل سختیهای فراوان به درگاه حق پناه می‌برد و از خدا یاری می‌جوید، در رؤیا پیری سبزپوش بر او ظاهر شده و ضمن اینکه او را از باده‌ی عشق و معرفت (بوتا) سیراب می‌کند، دختری زیارو را به او نشان می‌دهد و می‌گوید که او محبوب تو شاه‌صنم، دختر خواجه سنان، یکی از خواجهگان شهر تفلیس است، همین خواب به شاه‌صنم هم نموده می‌شود و او نیز از باده‌ی معرفت (بوتا) سیراب می‌شود، و قهرمانان داستان علاوه بر عاشق شدن، به هنر عاشیقی نیز دست می‌یابند. [در روایت ترکیه در همان **رؤیا از سوی پیرسبزپوش اسم «غریب» به قهرمان** داستان داده می‌شود، هرچند در روایت ایران این نام بعداً از سوی پیرزن دلاله به او داده می‌شود، ولی از این به بعد در مقاله از او به نام «عاشیق غریب» نام برده می‌شود.] عاشیق غریب قصد تفلیس می‌کند، هرچند بانو خانم، مادر غریب بر آن است که فرزند را از این فکر منصرف کند، ولی به اصرار غریب، سفر به تفلیس محقق می‌گردد، قابل ذکر است که بر خلاف بیشتر داستان‌های عامیانه که نقش مادر در آنها کمرنگ است و یا اصلاً دیده نمی‌شود، در داستان عاشیق غریب، کهن الگوی «مادر مثالی» به خوبی تبیین می‌شود. بانو خانم با عملکرد خوب خود، فعال بودن نقش مادر را تثبیت می‌کند. او همیشه در کنار قهرمان داستان است و منبع قدرت و الهام اوست، این جایگاه در سیر داستان تغییر نمی‌کند. این که بعد از مرگ همسر، بزرگان و بازرگانان و معلم‌های شهر را جمع می‌کند تا در مورد اداره‌ی اموال از آنها

راهنمایی بگیرد، دلیل بر تدبیر اوست، اینکه در مصاحبت غریب با اشرار، او را پند و اندرز می‌دهد و در مال باختگی پشتیبانش می‌شود، دلیل بر آگاهی او بر مسائل اجتماعی است، سپردن غریب به شاگردی اصناف مختلف نیز، نشان از کفایت اقتصادی او دارد که آموختن یک حرفه را جهت ادامه حیات اصل می‌داند. در منظومه‌های غنایی چون قهرمانان از عشق زیبارویی شوریده می‌گردند، اغلب تنها یا به همراهی دوستی همدل قصد سفر می‌کنند، اما در داستان عاشیق غریب، بانو خانم به همراه دخترش نرگس [در روایت ترکیه گوللی آمده است]، همراهان وفادار قهرمانند. (نیز ر.ک: Emin Bars, 2014) غریب بعد از رسیدن به تفلیس و پیوستن به جمع عاشیق‌ها به دربار خواجه سنان راه می‌یابد و از شاه صنم خواستگاری می‌کند، اما خواجه سنان، ازدواج او را با دخترش منوط به پرداخت هفت کیسه پر از سکه‌های طلا به عنوان شیربها می‌داند که قهرمان برای تهیه آن با گرفتن مهلتی هفت ساله، باری دیگر قدم در راه سفر می‌نهد. شاه‌ولد پسرعموی پدر شاه‌صنم نیز که رقیب غریب است، توطئه‌ای می‌کند تا عاشیق غریب را به هلاکت برساند و چون در این امر ناکام می‌ماند، به دروغ خبر مرگ او را به شاه‌صنم و مادر و خواهر عاشیق غریب می‌رساند. در روایت «اوزیالچی نر» عاشیق غریب هنگام سفر، به دست خود، سازی را به دیوار خانه آویزان کرده به مادرش می‌گوید که اگر این ساز شکست، بدانید که من باز نمی‌گردم و گرنه من در سلامت هستم و چون خبر درگذشت عاشیق غریب و پیراهن خون آلود او به وسیله کل اوغلان به مادر و خواهر غریب و شاه‌صنم آورده می‌شود، سالم ماندن ساز آویخته بر دیوار، امید زنده بودن «عاشیق غریب» را در دل آنها زنده نگاه می‌دارد. (ر.ک: Özyahciner, 2014, p 69). مادر [و خواهرش در روایت ترکیه] در فراق او چندان گریه و زاری می‌کنند که ناپینا می‌شوند. با عدم بازگشت غریب در مهلت مقرر، شاه‌ولد از شاه‌صنم خواستگاری می‌کند و از سوی خواجه سنان، مجلس عروسی ترتیب داده می‌شود، اما شاه‌صنم که به غریب وفادار است جام زهری را آماده می‌کند تا در شب عروسی سر بکشد که در این اثنا غریب بعد از هفت سال با کمک خضر به تفلیس می‌رسد در حالی که مشتی از خاک زیر پای مرکب خضر [در روایت ترکیه با نام قیرات آمده

است] را با خود داشته و با آن چشمان مادر را شفا می‌دهد. پایان داستان چون دیگر اغلب داستان‌های «عاشیق‌لار» فرجامی نیک دارد، غریب از گناه شاه‌ولد درمی‌گذرد و خواهرش را به عقد او درمی‌آورد و خود با شاه‌صنم ازدواج می‌کند.

در ذیل مراحل سفر قهرمان داستان «عاشیق غریب و شاه‌صنم» بر مبنای الگوی کمپیل

تیین می‌شود:

۲-۱-۲. مراحل سفر

به نظر کمپیل «مهم نیست که در چه مرحله‌ای از زندگی باشیم، بزرگی و کوچکی مطرح نیست. با به صدا در آمدن این ندا، همیشه پرده‌ها به کنار می‌رود و راز یک دگرگونی، یک آیین یا لحظه‌ای گذرا آشکار می‌شود، رازی که پس از اتمام آن فرد می‌میرد و دوباره زنده می‌شود.» (کمپیل: ۱۳۹۶، ص ۶۱) در ذیل مراحل سفر قهرمان در داستان «عاشیق غریب و شاه‌صنم» بیان می‌شود.

۲-۱-۲. عزیمت

این بخش در پنج مرحله دیده می‌شود:

یک. دعوت به سفر

دعوت قهرمان، یا ندای «بیک» اولین مرحله از سیر فردانیت اوست که قهرمان با پاسخ دادن به آن در راه سلوک قدم می‌گذارد. فرایند فردیت مربوط به دوره دوم زندگی اوست که «خود» (self) کم کم در درون فرد آشکار می‌شود. «هدف تفرّد این است که خود را از پوشش‌های نقاب از یک سو و از قدرت اغواگر تصاویر ازلی از سوی دیگر خلاص کند.» (وولف، ۱۳۸۶، ص ۵۹۳) در این داستان، غریب و شاه‌صنم، هر دو، به فردانیت فراخوانده می‌شوند. غریب بعد از تباه کردن دارایی و میراث در اثر همنشینی با راهزنان و ولگردان (غفارزاده، ۱۳۹۳، صص ۲۳-۱۹) به تشویق مادر، شاگردی مشاغل مختلفی چون آهنگری، خیاطی، عاشیق بودن را تجربه می‌کند (Özyahciner, 2014, pp 21-27)، اما هر بار به خاطر بی‌کفایتی اخراج می‌شود و دلیل اخراج خود را حسادت استادکار خویش می‌خواند. در واقع راهزنان روایت ایران و ولگردان میخانه نشین روایت ترکیه، سایه قهرمان هستند. به

تعبیر یونگ «سایه چیزی است که خویشان نمی‌خواهد آنرا آشکار کند و آن را پس می‌زند و از طرف او تحت فشار است و یا این که با اصول اخلاقی وی نمی‌خواند و اجتماع، آنرا نمی‌پذیرد.» (پالمر، ۱۳۸۵، ص ۱۷۲) یونگ اعتقاد دارد سایه، بد مطلق نیست و نیازی به سرکوب سایه نیست «سرکوب سایه، خلاقیت، احساسات پرشور و هیجان، عملکردهای سریع و فی البداهه را نیز سرکوب می‌کند. برای اینکه کسی بتواند عضو جامع و کاملی در اجتماع باشد باید که خوی حیوانی خود را که در سایه قرار دارد، رام کند. این رام کردن با فرو نشانیدن و ممانعت کردن از تجلیات سایه صورت می‌گیرد و نیز با نمود تکامل بخشیدن به یک پرسونای پر قدرت است که شخص می‌تواند نیروی سایه را بی‌اثر و خنثی سازد. (هال؛ نوردبای، ۱۳۷۵، صص ۷۳-۷۲) در این داستان نیز هرچند راهزنان و ولگردان در این مقطع، قهرمان را با مشکل مواجه می‌سازند، اما مسیر او را به سوی فردیت میسر ساخته نهایتاً تولد دوباره رقم می‌زنند، آنها در واقع تجسم ترس قهرمان از اداره امور هستند که البته چون قهرمان هنوز به درجه‌ای از معرفت نرسیده نمی‌تواند در این مرحله بر سایه‌های خود غالب آید، ولی این درماندگی و عجز در برابر آنها، او را به شهود می‌رساند.

قهرمان بعد از ناکام ماندن در مشاغل دیگر، می‌خواهد «عاشیق ساز» باشد که این امر براعت استهلالی است که او در این مسیر موفق خواهد شد، چرا که «ساز» در میان «عاشیق‌لار» از قداستی خاص برخوردار است (ر.ک: Ögel, 1991, p 9) و نمود عرفانی داشته و نماد اتحاد است (Kasımlı, 2003, pp53-54). علاقه قهرمان به عاشیق شدن، بیانگر این است که او ظرفیت سفر فردانیت را دارد، اگرچه «تلاش برای شکوفایی کهن الگویی، امری فطری است و هیچ کس قادر به اجتناب از تأثیر نیروی این اتحاد طلبی کهن الگویانه نیست.» (ر.ک: هال و همکار، ۱۳۷۵، ص ۱۳۷) لیکن این امر برای کسانی اتفاق می‌افتد که به درجه بالاتری از هشیاری دست یافته و میل بیشتری برای تمایز دارند.

در روایت اؤزیالچی نر، پیر در حالی که به قهرمان، بوتای عشق می‌پیماید، به او می‌گوید که برتر از ساز تو سازی و برتر از کلام تو کلامی مباد. بعد از این نام تو را غریب نهادم و در همین حال بوتای مقصود را نیز به شاه صنم می‌پیماید، فردا هنگام بیداری هر دو

در حالی که جام طلایی را در کنار خود می‌یابند، خود را سرمست از عشق محبوب، عاشیق حق (حق عاشیقی) می‌یابند. (Özyahciner, 2014, pp28-29) «دیدن یک حکیم پیر، نماد نیاز به تکمیل «خود» با حکمت قدیم یا تحقق خرد پنهان است.» (شوالیه و گربران، ۱۳۹۸/۹۱، ص ۱) دعوت به این سفر توسط پیر، قهرمان را در گذر زمان به «بیداری خویشتن» سوق می‌دهد.

بر مبنای روانشناسی تحلیلی یونگ «شاه صنم» آنیمای عاشیق غریب است که همانند اغلب داستان‌ها باعث به کمال رسیدن قهرمان می‌شود. آنیما نیمه‌ زنانه مرد است که با خود عشق، مهر، احساس، رحم و مهربانی را دارد. «آنیما روح مرد است، ... روحی که انسان‌های بدوی تصور می‌کنند، یعنی بخشی از شخصیت است.» (فورد هام، ۱۳۷۴، ص ۵۸) در داستان عاشیق غریب، هر دو قهرمان، ناخودآگاه خویش را دریافته و در مسیر کمال قدم بر می‌دارند، دادن انگشتری غریب به شاه صنم و دریافت جامه‌ای از سوی شاه صنم در سفر حلب، کنایه از فراموش نکردن معشوق است و نشانگر این است که قهرمانان هر لحظه آنیما و آنیموس را با خود دارند (Özyahciner, 2014, pp67-68)، در روایت غفارزاده نیز غریب، خنجر کوچکی را که از پدر به ارث رسیده هنگام جدا شدن به شاه صنم می‌دهد. (ر.ک: غفارزاده، ۱۳۹۰، ص ۵۳)

دو. رد دعوت

در تمام روایت‌های این داستان، قهرمان با کمال میل به ندای دعوت جواب مثبت می‌دهد، چنانکه در روایت غفارزاده خطاب به مادر گوید:

باشینا دؤندو گوم گؤل اؤزلو آنا   آنا من تیفلیسه گتتمه لی اؤلدوم
بیر دیلبرین عشقی، دوشدو باشیما   آنا من تیفلیسه گتتمه لی اؤلدوم

(غفارزاده، ۱۳۹۳، ص ۳۰)

برگردان: دوسرت بگردم مادر گلروی من / مادر من مجبور به سفر تفلیس شدم/به

عشق زیبارویی دچار شدم / مادر من مجبور به سفر تفلیس شدم.

در روایت اوزیالچی نیز به این مسئله چنین اشاره شده است:

Başına döndüğüm gül yüzlü anam
Ana ben Tiflis'e varmalı oldum
Bir civanın aşkı düştü serime
Ana ben Tiflis'e varmalı oldum (Özyahciner, 2014, p 35)

برگردان: دور سرت بگردم، مادر گلروی من / مادر من باید به تفلیس بروم / عشق یک جوان در اندرون من افتاد / مادر من باید به تفلیس بروم.

در این داستان سفر در دو مرحله شکل می‌گیرد: الف) سفر از تبریز به تفلیس جهت دیدار شاه صنم که اولین سفر ماجراجویانه قهرمان است. غریب همراه با خواهر و مادر خود سفر پیش می‌گیرد و به سوی تفلیس می‌رود، کمپبل گوید: «اگر اعمال یک شخصیت حقیقی تاریخی، از او یک قهرمان بسازد، افسانه‌پردازان برای او سیر و سلوکی در اعماق می‌پرورند که متناسب با اعمالش باشد. این سیر و سلوک به صورت سفر به سرزمین‌های اعجاب‌انگیز به تصویر کشیده می‌شود، این سفر را باید به صورت سمبلیک تفسیر کرد که از سویی نشان از فرورفتن قهرمان در دریای شب روح دارد و از سوی دیگر بیانگر قلمروها و جنبه‌هایی از سرنوشت بشر است که در زندگی این افراد متجلی شده‌اند.» (۱۳۹۲، ص ۳۲۴) و ب) سفر از تفلیس به حلب جهت تأمین شیربها، که برای دومین بار، «جاده آزمون» غریب به دنیای ناشناخته‌ها ظاهر می‌شود که باید یک سفر طولانی‌تر به سمت فردانیت را شروع کند، اگرچه مادر قهرمان دوباره سعی دارد او را از سفر خویش باز دارد، لیکن قهرمان به ندای دل خویش پاسخ می‌گوید و خطاب به مادر خود گوید:

Kurbanın olayım hey koca ana

Gide(yi)m gurbet ele geze(yi)m bir zaman
Bir güzelin aşkı vardır serimde

Gide(yi)m gurbet ele geze(yi)m bir zaman (Özyahciner, 2014, p 63)

برگردان: قربانت گردم، ای مادر بزرگوار / باید به سوی غربت روی نهم / عشق

زیارویی در جانم افتاد / باید به سوی غربت روی نهم.

سه. امدادهای غیبی

قهرمانی که استعداد سفر اسطوره ای را دارد و به دعوت جواب مثبت داده، «در اولین سفر با موجودی حمایتگر روبرو می‌شود که معمولاً در هیئت عجوزه‌ای زشت و یا یک پیرمرد ظاهر می‌شود و طلسمی به رهرو می‌دهد که در برابر نیروهای هیولاشی که در راه هستند، از او محافظت می‌کند.» (کمپیل، ۱۳۹۶، ص ۷۵) در داستان‌ها همواره، پیر خرد وقتی ظاهر می‌شود که قهرمان در وضعیتی سخت و درماندگی قرار گرفته آنچنان که تأملی از سر بصیرت یا فکری بکر و به عبارت دیگر کنش روحی و یا نوعی عمل خود به خود درون می‌تواند او را از مخمصه نجات دهد، لیکن قهرمان، خود توان انجام آن را ندارد از این رو معرفت مورد نیاز برای جبران کمبود به صورت فکری مجسم یعنی در قالب همین پیر و یاری دهنده جلوه می‌کند. (یونگ، ۱۳۶۸، ص ۱۱۴) در «داستان‌های عاشیق‌لار» اغلب امدادهای غیبی با رؤیای قهرمان آغاز می‌شود. در داستان عاشیق غریب مهم‌ترین نمود پیر خرد همان است که قهرمان را در ورشکستگی و بیکاری، باده (بوتا) می‌پیماید:

بیر دیلک دیله دیم قادیر مولادان   شوکور مرادیمی، وئردی شاه منیم
جومه نین آخشامی، قییر اوستونده   ارنلر یتیریدی، نظرگاه منیم
(غفارزاده، ۱۳۹۳، ص ۳۰)

برگردان: از خداوند مرادی خواستم / سپاس خدای را که آرزویم برآورده شد / در شب جمعه بر سر مزار [پدر] / اولیا بر من ظاهر شدند.

بیر رؤیای قهرمان، همان پیر روانشناسی یونگ است که جهت کمال بخشی و رفع نیازهای درونی و بیرونی در حین درماندگی مطلق قهرمان ظهور می‌یابد. بر اساس نظریه یونگ «من» برای رسیدن به کمال باید از هدایت و راهنمایی‌های پیر دانا برخوردار شود، از سوی دیگر راهنمایی‌های «خود» نیز می‌تواند «من» را به خودآگاهی نایل سازد. (یونگ، ۱۳۷۷، ص ۲۴۴)

در روایت اؤزیالچی نر حضور امداد غیبی در آغاز سفر فردانیت چنین آمده است:

*Erenler Maksut'a yitsin dediler
Onlar da birbirini tutsun dediler
Tiflisli Senem'i üstün dediler*

Dostuma düşmüştü doğruluk yolu benim (Özyahciner, 2014, p 32)

پیر «مبین معرفت، تفکر، بصیرت، ذکاوت، درایت و الهام است.» (یونگ، ۱۳۶۸، ص ۱۱۸) این پیر در واقع خردی است که در ناخودآگاه قهرمان وجود دارد و او را از درجه رسول (مقصود) بودن به مرحله عاشیق غریب بودن می‌رساند. در آخر داستان پیر خرد قهرمان در چهره، حضرت خضر نمود می‌یابد که غریب را در یک چشم به هم زدن سوار بر اسبی سفید به تفلیس می‌رساند (غفارزاده، ۱۳۹۳، ص ۲۹) و Özyahciner, 2014, pp 96-97 و خاک پای مرکب او شفابخش چشمان مادر غریب می‌شود (همان: ۱۲۰)

آقچاقیز ندیمه شاه صنم نیز نقش پیر خرد را برای شاه صنم دارد. (اکثر صفحات کتاب)، او ضمن این که نقش پیام‌رسانی بین عشاق را داشته راه وصال را هموار می‌کند، در سیر داستان به عنوان سنگ صبور و پند دهنده شاه صنم، نقش بزرگی دارد.

چهار. گذر از آستانه

سفر قهرمان از سرزمین خویش، نماد خودآگاه روان است و ورود به قلمرو ناشناخته، نمادی از ناخودآگاه روان. قهرمان نخست باید از آستانه عبور کند، صلاحیت و شایستگی - های خود را نشان دهد تا بتواند به جاده آزمون‌ها تشریف یابد. عاشیق غریب برای پیوستن به آنیمای خود، چون دیگر قهرمانان داستان‌های «عاشیق‌لار» باید آزمون‌ها و موانعی را پشت سر بگذارد «چرا که آن سوی آن‌ها، تاریکی ناشناخته و خطر در انتظار است.» (کمپیل، ۱۳۹۶، ص ۸۵) که البته قهرمان بر این خطرها غالب می‌آید «عبور از آستانه به این معناست که قهرمان سرانجام خود را متعهد به سفر کرده است. او اکنون آماده عبور از درگاهی است که دنیای عادی را از دنیای ویژه جدا می‌کند.» (ویتلا، ۱۳۹۰، ص ۱۹) گذر از آستانه برای عاشیق غریب یک بار در سفر تبریز به تفلیس و بار دیگر در سفر تفلیس به حلب روی می‌دهد. در روایت‌های ایران و ترکیه، خواجه سنان به عنوان شیربها چهل کیسه طلا مطالبه می‌کند، (غفارزاده، ص ۴۳) و (Özyahciner, 2014, p 59) اگرچه یاران غریب و حتی خود شاه صنم پیشنهاد می‌دهند که این کیسه‌ها را به خواجه سنان بپردازند، لیکن عاشیق غریب که میراث پدر را در نتیجه بی‌کفایتی باخته جهت اثبات «خود»، نمی‌پذیرد و با

گرفتن مهلتی هفت ساله برای تأمین شرایط لازم برای دیدار مجدد با محبوب، خود به دنیای ناشناخته‌ها قدم می‌گذارد:

آیریلدیم ائلمیدن، چیخدیم قوربتنه
 آغلارام سیزلارام کیمسم یوخ منیم
 آغلارام سیزلارام کیمسم یوخ منیم
 غریب دئیر دؤشدم دیلدن دیلله

(غفارزاده، ۱۳۹۳، ص ۵۸)

برگردان: از ایل و قبیله خود جدا شدم / تنها و بیکس می‌گیرم و ناله سر می‌دهم / غریب گوید که بر سر زبانها افتادم / تنها و بیکس می‌گیرم و ناله سر می‌دهم.

در روایت ترکیه نیز این سختی‌ها چنین آمده است:

Guebet elde baş yastiğa gelende

Pekyaman olur işi Garip'in

Gelen olmaz ,giden olmaz yanına

Sizlar toprağı taşi Garip'i n (Özyahciner, 2014, p 70)

برگردان: در غربت چون سر به بالین گذاشته شود / حال غریب چندان تعریفی نخواهد داشته / هیچ کس جوای حال او نخواهد بود / خاک و سنگ نیز به حالش ناله خواهند کرد.

پنج. شکم نهنگ

یکی از مراحل قهرمان سفر اسطوره‌ای تجربه می‌کند، شکم نهنگ است، این مرحله که از زندانی شدن حضرت یونس در شکم ماهی برگرفته شده است، اشاره به «گذر از آستان جادویی، مرحله انتقال انسان به سپهری دیگر است که در آن دوباره متولد می‌شود و این عقیده به صورت شکم نهنگ به عنوان رحم جهان، نمادین شده است. در این مرحله، قهرمان به جای آن که بر نیروهای آستانه پیروز شود، و یا رضایت آن‌ها را جلب کند، توسط ناشناخته بلعیده می‌شود و به ظاهر می‌میرد.» (کمپیل، ۱۳۹۶، ص ۹۶) در واقع می‌توان گفت که «راه رسیدن به رشد و کمال قهرمان از روح پیر خرد می‌گذرد.» (گورین و همکاران، ۱۳۷۰، ص ۱۷۸) از این رو در روایت‌های ایران و ترکیه، قهرمان بعد از تحمل

مشکلات زیاد با خوردن باده از دست پیری درویش یا خود خضر به فردانیت فراخوانده می‌شود و با همان باده برای بار اول تولد دوباره را تجربه می‌کند:

گنج یاشیمدا گوردوم دنیا حالینی   بو ظالیم فلکین سرنجامینی
 نوش ائتدیم رؤیادا، عشقین جامینی   گوروندو گوزومه دوغورو راه منیم
 (غفارزاده، ۱۳۹۳، ص ۲۵)

برگردان: در دوران جوانی اوضاع دنیا را دیدم / سرانجام این فلک ظالم را دریافتم / در رؤیا جام عشق را سرکشیدم / راه حقیقت بر من تجلی کرد.

در روایت اؤزیالچی نیز در یک شب متبرک به قهرمان این باده پیموده می‌شود:

Bir kandil gecesi dilek diledim
Şükür muradımı verdi Tanrı benim
Ben dilek diledim Tanrım var etti
Onun için okur dilim Tanrı adı benim. (Özyahciner, 2014 : 32)

برگردان: در یک شب قندیل مرادی خواستم / سپاس، که خدا آرزویم را برآورده کرد / من آرزویی کردم، خدا برآورده کرد / به خاطر همان نام خدای بر زبانم جاری است.

Bu gece sürdürüm erenlerin deminden
Bana içirdiler kırklar camundan
Kurtulamadım aşkla dünya gamundan
İşim gücüm Tanrı fikri benim. (Özyahciner, 2014 : 32)

برگردان: امشب از نفس اولیا برخوردار شدم / مرا از جام چهل تنان سیراب کردند / با عشق از غم زمانه نتوانستم رستن / هم و غم من یاد خدا گردید.

۲-۲-۲. آیین شرف

این بخش در پنج مرحله دیده می‌شود:

۲-۲-۲-۱. جاده آزمون

در داستان عاشیق غریب چنانکه گفته شد مهمترین جاده‌ی آزمون بعد از دیدار معشوق روی می‌نماید، می‌توان گفت که مرحله جاده‌ی آزمون، بخش بزرگی از داستان را تشکیل می‌دهد. قهرمان داستان، عاشیق غریب با پای پیاده، شش ماه به سوی حلب راه می‌پیماید. (غفارزاده، ۱۳۹۳، ص 28-29) (Özyahciner, 2014, p 63) اقامت عاشیق غریب در کاسدترین قهوه خانه شهر حلب که غریب باعث رونق آنجا می‌شود، درگیری و مسابقه با عاشیق‌های آنجا به صورت «دئیشمه»^۳ و غلبه بر آنها و به تبع، اجازه یافتن برای ساز زدن در قهوه خانه و کسب درآمدی که او را قادر سازد تا شیر بهای تعیین شده شاه صنم را جمع کند، هر یک آزمونی برای قهرمان است. پیشنهاد ازدواج بازرگان تبریزی به شاه صنم با پسرش نیز آزمونی برای شاه صنم است که با رد این پیشنهاد شاه صنم نیز از آزمون موفق بیرون می‌آید.

*Yedi yıldır nazlı yarım kayıptır
Hoca sirlarimi desem ayıptır
Sanami'n sevdiği AşıkGarıptır
Söyle Garip'ime durmasın gelsin*(Özyahciner, 2014, p 90)

برگردان: هفت سال است که محبوب نازنینم در غیبت است / زشت است تا راز درونم را بی‌پرده بازگو کنم / محبوب صنم، فقط غریب است و بس / به غریب من بگو بی درنگ بازگردد.

و از این رو بازرگان می‌پذیرد که پیام او را عاشیق غریب برساند.

۲-۲-۲-۲. رویارویی با خدا بانو

غالباً آخرین ماجراجویی که با غلبه بر همه موانع پیش می‌آید، به عنوان «ازدواج جادویی روح قهرمان پیروز با خدا بانو، ملکه جهان است و این بحرانی است که در اوج

حضيض و یا در منتهی الیه زمین، در نقطه مرکزی جهان، در محراب معبد و در تاریکترین و عمیق ترین جایگاه قلب رخ می‌دهد.» (کمپیل، ۱۳۹۶، ص ۱۱۷). در این داستان دیدار غریب با شاه صنم را می‌توان دیدار قهرمان با خدایانو تلقی کرد.

۲-۲-۳. آشتی و یگانگی با پدر

قهرمان در سفر اسطوره‌ای خود «به کمک و پشتیبانی یک هیئت زنانه نیاز دارد تا با توسل به جادوی او آیین‌های تشریفی را که پدر برایش وضع کرده پشت سر گذارد و از چنگ (من) خلاص شود و اگر در این راه اطمینان کردن به صورت هراس انگیز پدر غیر ممکن باشد، پس باید به چیز دیگری ایمان داشت.» (کمپیل، ۱۳۹۶، ص ۱۲۷) پدر عاشیق غریب، محمدسوداگر (مقصود در روایت اوزیالچی نر) قبل از سفر قهرمانی غریب دیده از جهان فرو بسته است (غفارزاده، ۱۳۹۳، ص ۱۹) لیکن این نقش در خواجه سنان پدر شاه صنم نمو می‌یابد. از دیدگاه کمپیل، پدر نشانه‌ها و سمبل‌های کاری و حرفه‌ای را فقط به پسر می‌سپارد که از تمام انرژی‌های عاطفی کودکانه نابه‌جا پاک شده باشد. چنین شخصی می‌تواند با عدالت و بدور از غرض ورزی از قدرت خود بهره‌بردار و ناخودآگاهش او را از این کار باز نمی‌دارد اما خود بزرگ بینی، تمایلات شخصی و نفرت، سوءاستفاده از قدرت را به او نمی‌دهد. کسی که قدرت به او منتقل می‌شود کسی است که از حالت بشریت مطلق خارج شده و نماینده نیروی کیهانی است که ورای فردیت است. (ر.ک: کمپیل، ۱۳۹۶، صص ۱۳۲ - ۱۴۱) و خواجه سنان با آزمون شیربها، قهرمان بودن عاشیق غریب را به اثبات می‌رساند.

۲-۲-۴. خدایگان

در واقع «وجود خدایگان (خدای گون) موقعیتی الهی است که قهرمان انسانی، پس از گذشتن از آخرین وحشت‌های جهل به آن می‌رسد، هنگامی که حجاب آگاهی از میان رفت، آن‌گاه او از وحشت‌ها رهایی یافته و به آن سوی تغییر و تحول می‌رسد.» (کمپیل،

۱۳۹۶، ص ۱۵۶) قهرمان در حلب بعد از گذراندن مراحل آزمون و به دست آوردن شهرت و دوستی والی حلب، مرحله‌ی خدایگان را تجربه می‌کند. (غفارزاده، ۱۳۹۳، صص ۷۷-۷۵).

۲-۲-۲-۵. برکت نهایی

غریب سرانجام با دریافت نامه‌ای از سوی شاه صنم (غفارزاده، صص ۱۲۰-۱۱۸) که از آن می‌توان به «برکت نهایی» الگوی اسطوره‌ی کمپیل تعبیر کرد، قدم در راه بازگشت جهت پیوستن به آنیمای خود می‌گذارد. بنا به نظر کمپیل «برکت اعلی که انسان برای جسم فناپذیر خود می‌خواهد سکونت دائمی و بی‌وقفه در بهشت شیر است که هرگز مخدوش نشود.» (۱۳۹۶، ص ۱۸۴). در روایت اؤزیالچی نر، شاه صنم انگشتی طلای خود را به بازرگان تبریزی می‌دهد و به او می‌گوید که به هر دیار و قومی رسیدی، شربت خیرات کن، هر کسی که این انگشتی را بشناسد غریب اوست؛ (Özyahciner, 2014, pp 67-68) در واقع همین انگشتی برکت نهایی است که از سوی آنیما به عاشیق غریب می‌رسد.

۲-۲-۳. بازگشت

این بخش در چهار مرحله دیده می‌شود:

آخرین مرحله، که قهرمان پس از امتحانات سخت با آن روبرو می‌شود، منادی بازگشت قهرمان است. فرد می‌تواند با «خود» ملاقات کند، همانطور که رودخانه‌ای که از جاده‌های فرعی مختلف عبور می‌کند و گاه به باتلاق می‌رسد ولی ناگهان بستر خود را پیدا می‌کند، قهرمان نیز بعد از رسیدن به فردانیت کاملاً دگرگون شده به یک فرد تبدیل می‌شود. در داستان عاشیق غریب قهرمان بعد از تحمل سختی‌ها تعالی یافته و بعد از هجرانی هفت ساله بعد از دریافت پیام محبوب به سوی محبوب باز می‌گردد. بازگشت قهرمان در اکثر روایت‌های داستان عاشیق غریب به خیر و خوشی پایان می‌پذیرد و قهرمان که دیگر فردی شناخته شده و مستحق رسیدن به معشوق است و خود را به تثبیت رسانیده به تفلیس باز می‌گردد:

سئودیکیمدن نامه گلدی ایذین وئر پاشامن گئدیم

قوربت ائل باغریمی دلدی ایذین وئر پاشا من گئدیم
(غفارزاده، ۱۳۹۳، ص ۱۲۴)
برگردان: از محبوبم نامه‌ای رسیده است / پاشا! اذن بازگشت به من بده / غربت [چون
تیری] دلم را سوراخ کرد / پاشا! اذن بازگشت به من بده.

غریب سرانجام با دریافت نامه‌ای از سوی شاه صنم (غفارزاده، صص ۱۲۰-۱۱۸)، قدم
در راه بازگشت جهت پیوستن به آنیمای خود می‌گذارد، -اگرچه در بعضی روایت‌ها،
عشاق بنا به توطئه‌ای ناکام می‌مانند و می‌میرند، هرچند که این مرگ، مرگ جسمانی است.
(ر.ک: Atnur, 2007) -بعد از رسیدن قهرمان به برکت نهایی، جست‌وجوی قهرمان به
پایان می‌رسد. گاه قهرمان از این که برکت دستاورد، خود را در تجدید حیات جامعه‌اش به
کار گیرد، سرباز می‌زند، در داستان عاشیق غریب و شاه صنم هیچ امتناعی از بازگشت
وجود ندارد، برعکس به محض اینکه «عاشیق غریب» نامه شاه صنم (همان، ص ۱۲۹) و یا در
روایت ترکیه پیام او (Özyahciner, 2014, p 94) را از بازرگان می‌گیرد، برای بازگشت به
تفلیس اقدام می‌کند.

۲-۲-۳-۱. نجات از بیرون

گاه نجات قهرمان از خارج ممکن می‌گردد، چرا که «ممکن است برای بازگرداندن
قهرمان از سفر ماورایی‌اش نیاز به کمک از خارج باشد یا به بیانی دیگر ممکن است دنیا
مجبور شود به دنبالش بیاید و او را با خود ببرد.» (کمپبل، ۱۳۹۶، ص ۲۱۵) این مرحله دقیقاً
در داستان عاشیق غریب وجود دارد. غریب در حالی که در حال رفتن به تفلیس است، در
کوهی گرفتار می‌شود، خضر که در شرایط بسیار سختی به کمکش آمده او را به تفلیس
می‌آورد. (غفارزاده، ۱۳۹۳، ص ۱۲۹) خضر در اکثر روایت‌ها ناجی از خارج است و
غریب را از شرایط دشوار نجات می‌دهد. (Özyahciner, 2014, pp 96-97). بنا به نظر
یونگ، «صورت مثالی پیر، برخاسته از ضمیر ناخودآگاه جمعی قهرمان است، ضمیری که
حاوی تجربه بشر چند هزار ساله است و در آن عناصری موروثی وجود دارد.» (جونز و
همکاران، ۱۳۶۶:۴۳۲) دیدار عاشیق غریب با خضر، دیدار او با «من» کامل و به فردیت

رسیده اوست که در قالب انسان کامل تجسم می‌یابد. در این مرتبه قهرمان تولد دوباره یافته و توانسته است «خود» را دریابد.

Işte geldim Gürcistan 'a
Şükür gördümseni Tiflis
Erenerin imdadi babna
Şükür gördümseni Tiflis. (Özyahciner, 2014, p 108)

برگردان: اینک به گرجستان آمدم / خدای را شکر تفلیس! که تورادیدم / با یاری اولیا / خدای را شکر تفلیس! که تورادیدم.

۲-۲-۳-۲. عبور از آستانه بازگشت

در سفر قهرمانی «قهرمان از قلمروی که ما می‌شناسیم به ظلمات سفر می‌کند و آنجا خوانی را پشت سر می‌گذارد و تمام می‌کند و یا دوباره اسیر و در معرض خطر، از نظرها گم می‌شود. بازگشت او را بازگشت از جهان فراسو تعبیر کرده‌اند.» (ر.ک. کمپیل، ۱۳۹۶، ص ۲۲۴). ورود غریب به یاری خضر به میهنش عبور از آستانه بازگشت است:

یندی ایل سونرا بیده سنله گؤروشدم   ساخلا منیم اوچون وارینی داغلار
 قارلارین ارییب دؤنوبدور سئله   ساخلا باشینداکی قارینی داغلار

(غفارزاده، ۱۳۹۳، ص ۱۳۱)

برگردان: بعد از هفت سال با تو دیدار کردم / ای کوهها! به خاطر من داراییهاتان را نگه دارید / برفهاتان ذوب شده و به سیل تبدیل شده‌اند / ای کوهها! برف قلّه خود را نگه دارید.

هنگامی که غریب به زادگاه خود می‌رسد، عروسی چهل روزه شاه ولد و شاه صنم برگزار می‌شود. شاه ولد نمودی از سایه قهرمان است. «روح مکار در قصه‌ها آشکارا پدیده‌ای است روانی، یک ساختمان مثلی بسیار کهن دارد که در واضح‌ترین تجلیات خود انعکاس واقعی خود آگاهی مطلقا تمایز نیافته بشری است و با روانی مطابقت دارد که تقریبا از سطح حیوانی جدا نشده است.» (یونگ، ۱۳۶۸، ص ۱۵۷) این عروسی در سی و هشتمین روز خود با ورود غریب به فرجام نمی‌رسد.

۲-۲-۳-۳. ارباب دو جهان

قهرمان در سفر خود به کمال دست می‌یابد و آن‌گاه سرمست از این موفقیت به اصل خود باز می‌گردد، به نظر کمپیل «هنر ارباب دو جهان، آزادی عبور و مرور در دو بخش آن است حرکت از سوی تجلیات زمان به سوی اعماق سبب‌ساز و بازگشت از آن.» (۱۳۹۶، ص ۲۳۷). قهرمان داستان در حلب علاوه بر رسیدن به شهرت و کسب چهل کیسه سکه طلا به معشوق می‌رسد:

دؤن گئجه واریم حلب شهرینده   عشقین باده سینی ایچدیم ده گلدیم
یار منه گؤندردي بیر عزیز نامه   او خودوم قاراسین سئچدیم ده گلدیم
(غفارزاده، ۱۳۹۳، ص ۱۴۳)

برگردان: دیشب به شهر حلب وارد شدم/ باده عشق را خوردم و آمدم/ محبوب نامه‌ای به سوی من فرستاد/ نامه را خواندم و باز گشتم.

در روایت اوزیالچی نیز روایتی نزدیک به این دیده می‌شود:

Dün gecediün gece Helep şehrinde
Aşkin dolusunu içtim de geldim
Olanca varimi verdim hocaya
Malimdan canimdan geçtim de geldim (Özyahciner, 2014, p 103)
برگردان: دیشب، دیشب، در شهر حلب/ باده عشق را سرکشیدم و آمدم/ هر آنچه که داشتم به خواجه بخشیدم/ از مال و جان خود در گذشتم و آمدم.

۲-۲-۳-۴. آزاد و رها در زندگی

قهرمانی که به کمال رسیده در این مرحله آزادی را تجربه می‌کند، «قهرمان، پهلوان همه آن چیزهایی است که در حال وقوع‌اند، نه چیزهایی که واقع شده‌اند چون که او هست... او تغییرناپذیری ظاهری در دل زمان را با ابدیت بودن (هستی) اشتباه نمی‌گیرد، از

لحظه بعد نمی ترسد» (کمپیل، ۱۳۹۶، ص ۲۵۰). در داستان عاشیق غریب، قهرمان قبل از دیدار شاه صنم با «ساز» خود دیدار می کند و در آنجا خدا را برای چنین بازگشتی سپاس می گوید، مناظره عاشیق غریب با ساز خود قابل توجه است که چون ساز از غیبت طولانی عاشیق به درد آمده و سخن به گلایه می گشاید و قهرمان از سپاسگزاری خود برای چنین سفری با او سخن می گوید:

Acep sen ne işler ittin
Vardın gurbet ile gittin
Yedi yıldır beni unuttun
Ne söyleyim senin ile (Türkmen 1974, pp b186-187)

برگردان: هان! تو چه ها کردی؟! / به غربت روی آوردی / هفت سال است که فراموشم کردی / من با تو چه بگویم؟

Garib'im etmem gü-manı
Unutmam ahdı amanı
Şükür geldim gördüm seni
Söylesene sazım benim .(Türkmen 1974, pp b186-187)

برگردان: من غریب هستم، چنین گمانی هرگز نکرده ام / هرگز عهد و پیمانی را فراموش نتوانم کرد / سپاس خدای را که بازگشتم و تو را دیدم / ای ساز من! با من سخن بگوی.

چنان که گفته شد «ساز» نماد اتحاد است (ر.ک Azar,2007) دیدار با ساز قبل از دیدار با شاه صنم، نمایانگر این است که قهرمان سفر فردانیت خود را به کمال رسانیده است. غریب در جشن ازدواج شاه صنم حضور می یابد و شاه صنم را دیدار می کند شاه ولد، تجسم ترس قهرمان از نرسیدن به معشوق و از دست دادن خویشان است «یونگ معتقد است برای کامل بودن، افراد باید به طور مداوم بکوشند تا از سایه خودشان باخبر شوند و این کاوش، اولین آزمونشهامت آنهاست، افرادی که هیچ گاه سایه خودشان را تشخیص نمی دهند، با وجود این امکان دارد تحت سلطه آن قرار گیرند و زندگی اسفباری را هدایت کنند، و محصولات شکست و ناامیدی خودشان را برداشت نمایند.» (فیست، ۱۳۹۶، ص ۱۲۸ سایه

قهرمان (شاه ولد) گاه با نقاب‌های مختلف ظاهر می‌شود، که این امر در روایت ترکیه پررنگ‌تر است. چون از نظر یونگ، «نقاب، در واقع همان صورتکی است که ما شخصیت واقعی خود را در زیر آن پنهان می‌کنیم تا خود را چیزی جز آنچه هستیم، نشان دهیم و این به معنی اتخاذ رفتارها و گرایش‌های خاصی است که پاسخگوی نیازهای افراد، در موقعیت‌های متفاوت باشد.» (شولتس، ۱۳۶۹، ص ۱۶۶) اما چنانکه گفته شد در باور یونگ تمایلات انسانی که او از آنها به عنوان سایه یاد می‌کند، بد مطلق نیستند «سایه زمانی دشمن می‌شود که یا نادیده گرفته شود و یا به درستی درک نشود ... اگر سایه شامل نیروهای مثبت و حیاتی باشد باید آنها را با زندگی فعال درآمیزیم نه اینکه سرکوبش کنیم من باید دست از منیت و خودخواهی بردارد و اجازه دهد تا چیزی که ظاهراً منفی است اما در واقع می‌تواند منفی نباشد شکوفا گردد.» (۱۳۷۷: ص ۲۲۶) زیرا اگر چه سایه پرخطرترین مانع در سیر فردانیت قهرمان است، ولی قهرمان آن را در خود جذب می‌کند. در این داستان نیز شاه ولد از ازدواج با شاه‌صنم منصرف می‌شود و به جای او خواهر غریب را به همسری برمی‌گزیند. (غفارزاده، ۱۳۹۳، ص ۱۴۷) و نیز. (Özyahciner, 2014, p 103) در این مرحله قهرمان فارغ از هر خطری در حالی که سایه خویش را در خود جذب کرده از رسیدن به فردانیت خویش خوشنود است:

بیزده گندک یارین گول اوزون گورک   دیندیریب دانیساق سؤزلرین بیلک
معرفت باغیندا گوللرین درک   یار یارا باخماسا گور نئجه سنار

(غفارزاده، ۱۳۹۳، ص ۱۵۲)

برگردان: ما نیز صورت زیبایی یار را دیدار کنیم/ با او به گفتگو نشسته کلام
اورادریاییم/ از باغ معرفت گل عرفان بچینیم/ عاشق اگر معشوق را نیند به چه حال و
روزی می‌افتد.

۳. نتیجه‌گیری

آثار ادبی آیینی تمام‌نمای جامعه‌ی خویش است. مسائلی مانند نحوه‌ی زندگی مردم در روابط با یکدیگر، وقایع تاریخی، سنت‌ها، آداب و رسوم و اعتقادات، دیدگاه‌ها، ناخودآگاه را در خود منعکس می‌کنند. در شکل‌گیری قصه‌های عامیانه، تأثیر مهمی در زمینه‌ی ذهنی به نام ناخودآگاه جمعی دارد که مبتنی بر تجربیات شخصی نیست و به عنوان میراث به ارث رسیده و برای همه‌ی مردم مشترک است. داستان «عاشیق غریب و شاه‌صنم» یکی از معروف‌ترین داستان‌های عامیانه‌ی ملت‌های ترک‌زبان با محتوای عرفانی است که از نظر کهن‌الگویی بسیار غنی است. در این داستان عاشیق غریب و شاه‌صنم هر دو به سفر فردانیت فراخوانده می‌شوند، شاه‌صنم این سفر را به صورت انفسی به انجام می‌رساند، لیکن سفر فردانیت عاشیق غریب با سفر آفاقی توأم می‌شود که آن را در دو مرحله: تبریز به تفلیس و تفلیس به حلب، به انجام می‌رساند. عاشیق غریب همچون شاه‌صنم با بوت‌ا (باده) به سفر فراخوانده می‌شود، بعد از هفت سال گشت و گذر و سوز و گداز خالص و مخلص شده در آخر به وصال محبوب می‌رسد. سفر او با بعضی تمایزها از جمله رؤیای پیر، پیمودن بوت‌ا (باده معرفت) در رؤیا، عاشق شدن و عاشیق شدن در رؤیا، آزمون‌های خاص داستان‌های عاشیق‌لار از جمله «دیشمه» و حضور پررنگ خضر، به غیر از سه مرحله الف) زن در نقش وسوسه‌گر، ب) امتناع از بازگشت و ج) فرار جادویی با الگوی کمپیل مطابقت تام دارد.

یادداشت‌ها

۱. در نهم ژانویه سال ۱۹۲۴ م، در تفلیس و خانواده‌ای اهل هنر به دنیا آمد. در سال ۱۹۴۲ م. دبیرستان را به پایان رساند و وارد مؤسسه‌ی حمل‌ونقل راه‌آهن شد ولی به زودی آن‌جا را ترک کرد و به آموزش موسیقی و رقص پرداخت و در سال ۱۹۴۵ م. به مدرسه‌ی سینمایی مسکو راه یافت. استاد او ایگور ساوچنکو (از کارگردانان مشهور روسیه) و بعد الکساندر داوژنکو بود. در ۱۹۵۲ م. اولین فیلم کوتاه خود «داستان مولداویایی» را ساخت و در ۱۹۵۵ م. به همراه دیاکوف بازلین آن را تحت عنوان «آندریش» در قالب فیلم بلند بازسازی کرد. فیلم عاشیق غریب، فیلم بلند سینمایی اوست.

۲. قابل ذکر است که کمپیل اصطلاح مونومیتوس یا ساختار چرخه یا سفر قهرمانی را از بیداری فینیکان های جیمز جویس به وام گرفته است. (Campbell & Robinson, 1974).
۳. دئیشمه: (deyişmə) مشاعر در زبان ترکی دئیشمه نامیده می شود، و در عمل نوعی مبارزه و دیالوگ دو عاشیق به صورت پرسش و پاسخ است.

کتابنامه

الف. منابع فارسی

- پالمر، مایکل؛ فروید، یونگ و دین (۱۳۸۵). ترجمه محمد دهگان پور و غلامرضا محمودی، تهران، رشد.
- جونز ارنست و همکاران (۱۳۶۶). *رمز و مثل در روانکاوی*، ترجمه جلال ستاری، تهران: توس.
- حقیقت، سمیرا؛ آرزو پایدار فرد (۱۳۹۸). *تحلیل مولفه های عرفانی داستان عاشق غریب و شاه صنم ایل قشقایی*، اولین کنفرانس ملی دوسالانه باستان شناسی و تاریخ هنر ایران، بابل سر، دانشگاه مازندران.
- دلبری، حسن؛ فریبا مهری، (۱۳۹۶). تحلیل تطبیقی حکایت شیخ صنعان بر پایه نظریه تک اسطوره کمپیل با توجه به کهن الگوهای یونگ، *نشریه پژوهش های ادبی عرفانی (گوهرگویا)*، سال یازدهم، شماره ۳، پیاپی ۳۴، صص ۱۲۹-۱۴۸.
- ذیحی، رحمان؛ پروین پیکانی، (۱۳۹۵). تحلیل کهن الگوی سفر قهرمان در داراب نامه طرسوسی بر اساس الگوی جوزف کمپیل، *نشریه ادبیات عرفانی و اسطوره شناختی*، سال دوازدهم، شماره ۴۵، صص ۹۱-۱۱۸.
- ذیحق، علیرضا، (۱۳۹۳). *عاشیق غریب ایل شاه صنم (ترکی)*، نشر الکترونیکی.
- _____، (۱۳۹۳). *عاشیق غریب و شاه صنم (فارسی)*، نشر الکترونیکی.

- رسمی، عاتکه؛ سکینه رسمی، (۱۳۹۶). بررسی تطبیقی نمایشنامه «رومئو و ژولیت» و داستان رمانتیک «عاشیق غریب و شاه صنم» **نشریه ادبیات نمایشی و هنرهای تجسمی**، پیاپی ۴، صص ۳۲-۱۵
- ساعی، عاشیق حسین، (۱۳۹۴). **آذربایجان عاشیق داستانلاری**، ج ۲، تبریز، نشر اختر.
- شوالیه، ژان؛ آلن گربران، (۱۳۷۸). **فرهنگ نمادها**، ترجمه سودابه فضایی و علیرضا احمدیان، تهران: جیحون.
- غفارزاده دیزجی؛ غفار (مش قافار)، (۱۳۹۳). **عاشیق غریب ایله شاه صنم**، چاپ اول، تبریز، انتشارات یاشار قلم تبریز.
- طاهری، محمد؛ حمید آقاجانی، (۱۳۹۵). تبیین کهن الگوی «سفر قهرمان» بر اساس آرای یونگ و کمپیل در هفت خوان رستم، **نشریه ادبیات عرفانی و اسطوره شناختی**، سال دوازدهم، شماره ۴۵، صص ۱۶۹-۱۹۷
- فورد هام، فریدا، (۱۳۵۶). **مقدمه‌ای بر روان‌شناسی یونگ**، ترجمه مسعود میربها، تهران، اشرفی.
- فیست، جس و دیگران، (۱۳۹۴). **نظریه‌های شخصیت**، ترجمه یحیی سید محمدی، تهران، روان.
- کمپیل، جوزف، (۱۳۹۶). **قهرمان هزار چهره**، چاپ هشتم، مشهد، نشر گل آفتاب.
- گورین ویلفرد؛ ال و همکاران (۱۳۹۴). **راهنمای رویکردهای نقد ادبی**، ترجمه‌ی زهرا میهن خواه، تهران: اطلاعات.
- وولف، دیوید، (۱۳۸۶). **روانشناسی دین**، ترجمه محمد دهقانی، تهران، رشد.
- ویتیل، استوارت (۱۳۹۰). **اسطوره و سینما**، ترجمه‌ی محمد گذرآبادی، تهران: هرمس.
- هال، کالوین اس؛ نوردبای، ورنون جی، (۱۳۷۵). **مبانی روانشناسی تحلیلی یونگ**، ترجمه محمد حسین مقل، تهران، جهاد دانشگاهی.

- یونگ، کارل گوستاو (۱۳۶۸). **چهار صورت مثالی چهار صورت مثالی**، ترجمه پروین فرامرزی، چ ۱، مشهد، به نشر.
- یونگ، کارل گوستاو (۱۳۷۷). **انسان و سمبول هایش**، ترجمه محمود سلطانی، تهران، جامی.

ب. منابع لاتینی

- Bahaeddin, Ö. (1991). *Türk Kültür Tarihine Giriş 9*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. (In Turkish)
- Bars Mehmet, E. (2014). *Türk Kültüründe Anne ve Aşık Garip Hikayesi Görünüşü*, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 6, Eylül, s. 82-94. (In Turkish).
- Birol, A. (2007). *Sözlü Kültür Geleneği Açısından Türk Saz*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University, *Journal of Social Science* Cilt: 17, Sayı: 2 Sayfa: 119-133, Elazi. (In Turkish).
- Campbell, J., & Morton Robinson, H. (1947). *A skeletkey to Finnegans Wake*. Harcourt, Brace and Company.
- Durbilmez, B (2008). *Áşık Edebiyatı, tırmaları, Taş-pınarlı Halk Şairleri*, 3. baskı, Ankara: Ürün Yayın-ları. (In Turkish).
- Gazimihal, A., & Mahmut R. (1958). “Baş Ozan Korkut Ata ve Onun Yelteme Kopuzu” *Türk Folkloru Araştırma-ları*, c.5, S.104 (Mart), İstanbul, s.1653.(in Turkish).
- Gulhan, A. (2007). *Kazan tatarlarında şahsenem ve Garip*, Milli folklor, sayı 76, 149-157. (In Turkish).
- Hoberman, J. (2003). The majic hour, *film at fix de siècle*, 94-95.
- Steffen, J. (2013). *The cinema of sergei parajanor*, 1th edith. The University of Wisconsin Press; 1st edition press.
- Kalafat, Yaşar. (1993). “Geçmişten Günümüze Türk Halk İnançlarında Işık”, *Millî Folklor- Türk Dünyası Folklor Dergisi*, S. 20 (Kış), Ankara, 32-34.

- Kasımlı, M. (2003). *Ozan- Aşık Seneti*, Bakü, Uğur Yayınları. (In Turkish).
- Özyalçiner, A. (2014). *Aşık Garip ile şah Senem*, Doğan Egmont. (In Turkish).
- Turkmen, F. (1995). *Aşık Garip Hikayesi İnceleme*, Metin, Ankara. (In Turkish).
- Turkmen, F. (1974). *Âşık Garip Hikâyesi Üzerin-de Mukayeseli Bir Araştırma*, Ankara, Atatürk Üni-versitesi Yayınları / Baylan Matbaası.
(In Turkish).

References

- Asadi Kalkhorn Vanid, F. (2017). *Comparing Mahboub Al-gholoub and Haft-Keshvar*. [Unpublished M. A. thesis in Persian language and literature], Faculty of Humanities. University of Kharazmi. (In Persian)
- Bahaeddin, Ö. (1991). *Türk Kültür Tarihine Giriş 9*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. (In Turkish).
- Bars Mehmet, E. (2014). *Türk Kültüründe Anne ve Aşık Garip Hikayesi Görüşü*, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 6, Eylül, 82-94. In Turkish).
- Birol, A. (2007). *Sözlü Kültür Geleneği Açısından Türk Saz*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University Journal of Social Science Cilt: 17, Sayı: 2, 119-133, Elazi. (In Turkish).
- Campbell, J. & Morton Robinson, H. (1947). *A skeletkey to Finnegans Wake*. Harcourt, Brace and Company.
- Campbell, J. (2017). *The hero with a thousand faces*, Trans Sh. Khosropanah. Fifth edition. *Mashhad: Gole Aftab Publications*. (In Persian)
- Delbari, H, Mehri, F. (2017). A Comparative Analysis of Sheikh Sanan's Story based onCampbell's Theory of Monomyth with a Brief Look to JungianArchetypes. *Journal of Mystical Literary Research (Gohargovia)*, Eleventh Year, 3 (3), 129- 148. (In Persian)

-
- Durbilmez, B (2008). *Âşık Edebiyatı, tırmaları, Taş-pınarlı Halk Şairleri*, 3. baskı, Ankara: Ürün Yayın-ları. (In Turkish).
  - Fist, J and et al. (2013). *Personality theories, translated by Yahya Seyyed Mohammadi*. Tehran: Ravan Publication. (In Persian)
  - Fordham, F. (1977). *An introduction to Youngian Psychology, translated by Massoud Mirbaha*, third edition. Tehran: Ashrafi Publications. (In Persian)
  - Gazimihal, A., & Mahmut, R. (1958). “Baş Ozan Korkut Ata ve Onun Yelteme Kopuzu” *Türk Folkloru Araştırma-ları*, c.5, S.104 (Mart), İstanbul, s.1653.(In Turkish).
  - Ghaffarzadeh Dizaji, Gh. (2014). *Ashiq Gharib and Shahsanam*, first edition. Tabriz: Yashar Ghalam Publications. (In Turkish).
  - Gorin, W, L. & et al. (2015). *A Guide to Literary criticism approaches, translated by Zahra Mihankhah*. Tehran: Etelaat Publications. (In Persian)
  - Gulhan, A. (2007). *Kazan tatarlarında şahsenem ve Garip*, Milli folklor, sayı 76, 149-157. (In Turkish).
  - Haghghat, S., & Paydarfard, A. (2019). *Analysis of the mystical components of the story of the Ashiq Gharib and Shah Sanam of the Qashqai tribe*, The first biennial national conference on archeology and art history of Iran, Babolsar, Mazandaran University Publication. (In Persian).
  - Hall, Calvin S., & Nordby, Vernon J. (1996). *Fundamentals of Jung Analytical Psychology*, translated by Mohammad Hossein Moqbel. Tehran: University Jihad Publications. (In Persian)
  - Hoberman, J. (2003). *The magic hour, film at fix de siècle*, P. 94-95.
  - James steffen, (2013). *The cinema of sergei*, parajanor, chap 8.
  - Jones, E. & et al. (1987). *Mystery and parable in psychoanalysis*, translated by Jalal Sattari. Tehran: Toos Publications. (In Persian)
  - Jung, C. G. (1989). *Four Examples*, translated by Parvin Famarzi, Ch 1, Mashhad. (In Persian)
  - Jung, C. G. (1989). *Man, and His Symbols*, translated by Mahmoud Soltanieh, Tehran, Jami Publications. Atatürk Üni-versitesi Yayınları / Baylan Matbaası, 1974. (In Persian)

-
- Kalafat, Yaşar. (1993). “Geçmişten Günümüze Türk Halk İnançlarında Işık”, *Millî Folklor- Türk Dünyası Folklor Dergisi*, S. 20 (Kış), Ankara, s.32-34.
  - Kasımlı, M. (2003). *Ozan- Aşık Seneti*, Bakü, Uğur Yayınları. (In Turkish).
  - Özyalçiner, A. (2014). *Aşık Garip ile şah Senem*, Doğan Egmont. (In Turkish).
  - Palmer, M. (2009). *Freud, Jung and Religion*, translated by Mohammad Dehganpour and Gholamreza Mahmoudi. Tehran: Roshd Publications. (In Persian)
  - Rasmi, A, Rasmi, S. (2016). A Comparative Study of the Tragic Play “Romeo and Juliet” and the Romantic Story of Ashiq-Gharib and Shah Sanam, *Journal of Dramatic Literature and Visual Arts*, 4, 32-15. (In Persian)
  - Saei, H. (2015). *The stories of Azerbaijan Ashiqlar*, Volume 2. Tabriz: Akhtar Publishing. (In Turkish)
  - Shovaliyeh, J., & Gerbran, A. (1999). *Dictionary of Symbols*, translated by Soodabeh Fazaili and Alireza Ahmadian. Tehran: Jeyhun Publishing. (In Persian)
  - Taheri, M. D., & Aghajani, H. (2013). Explaining the archetype of the hero's Journey Based on Jung and Campbell's Opinions in Haft Khan Rostam. *Quarterly Journal of Mystical Literature and Mythology*, 9(32), 169-197. (In Persian)
  - Turkmen, F. (1995). *Aşık Garip Hikayesi Inceleme*, Metin, Ankara. (In Turkish)
  - Turkmen, F. (1974). *Âşık Garip Hikâyesi Üzerin-de Mukayeseli Bir Araştırma*, Ankara, Atatürk Üni-versitesi Yayınları / Baylan Matbaası. (In Turkish)
  - Vitila, S. (2011). *Myth and Cinema*, translated by Mohammad Gozarabadi. Tehran: Hermes. (In Persian)
  - Wolf, D. M. (2007). *The Psychology of Religion*, translated by Mohammad Dehghani. Tehran: Roshd Publication. (In Persian)
  - Zabihi, R., & Peykani, P. (2016). The Analysis Of The Archetype Of Hero's Journey, In Darab Nama Of Tarsusi Based On Joseph Campbell's Pattern, *Mytho-Mystic Literature Journal (Persian Language And Literature Journal)*, Winter 2017, 12(45), 91- 118. (In Persian)

- Zihag, A. (2014). *Ashiq Gharib Ileh Shahsanam*, Electronic publication. (In Persian)
- Zihag, A. (2014). *Ashiq Gharib Ileh Shahsanam*, electronic publication. (In Turkish)